

Мар'яна Горенко

аспірантка,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0003-4895-675X>
marianagorenko@gmail.com

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTI ОПЕРАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

Анотація: В статті розглянуті питання гендерної ідентичності майбутніх психологів та її взаємозв'язку з рівнем сформованості операційного компоненту їх готовності до здійснення професійної кар'єри. Методи теоретичного дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, моделювання, групування та ін.; методи емпіричного дослідження: спостереження, експеримент, анкетування - анкета «Професійна кар'єра студентів» (автори - Л. Карамушка, Т. Канівець), тестування - методика «Маскулінність-фемінність» (С. Бем); методика «Діагностика стратегій поведінкової активності» (Л. Вассерман, М. Гуменюк), контент аналіз.

За результатами дослідження сформоване уявлення про гендерний склад вибірки майбутніх психологів: 46,25% - андрогінний тип гендерної ідентичності, 35% - маскулінний тип, 18,75% - фемінний тип. Причиною нерівномірності розповсюдження типів гендерної ідентичності зі значним переважанням андрогінного може бути трансформування сучасного суспільства та відхід від чітких меж між гендерними ролями.

Для вивчення рівня сформованості операційного компоненту готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри було вивчено основні показники: 1) рівень розвитку власної активності щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри; 2) рівень розвитку поведінкової активності студентів-психологів загалом.

У результаті узагальнюючого аналізу даних, отриманих за окремими показниками, визначено, що є відмінність у рівнях сформованості операційного компоненту готовності до здійснення професійної кар'єри: у групі майбутніх

психологів андрогінного типу зафіксовано більший відсоток високого рівня розвитку (33,3% проти 24,3% та 24,9%) та менший відсоток низького рівня (20,75% проти 22,4% та 28,5%). Можемо це пояснити тим, що андрогінний тип є найбільш адаптивним у сучасному соціумі. Для того, щоб продуктивніше функціонувати в сучасному світі, особистості потрібно володіти спектром якостей та рис, які поєднують як традиційно жіночі, так і традиційно чоловічі.

Значні відмінності спостерігаються за показником загальної поведінкової активності: у представників андрогінного типу цей показник значно сформованіший (високий рівень зафіксовано у 37,8% андрогінних майбутніх психологів, 20% фемінних та 17,8% маскулінних). Це означає, що для цієї частини вибірки найбільш характерні такі риси як активна та ціленаправлена діловитість, вміння збалансувати свою діяльність, емоційна стабільність в поведінці, відносна стесостійкість, хороше пристосування до різни видів діяльності, що у значній мірі буде сприяти успішному здійсненню професійної кар'єри.

Загалом, результати свідчать про недостатній рівень сформованості операційного компоненту психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри та необхідність його підвищення. Хоча, практично у більшій частини респондентів є потенціал та резерви щодо вдосконалення різних напрямків поведінкової активності.

Ключові слова: гендер, маскулінність, фемінність, андрогінність, поведінкова активність, активність особистості.

Mariana Gorenko

Postgraduate Student,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
<https://orcid.org/0000-0003-4895-675X>
marianagorenko@gmail.com

GENDER FEATURES OF THE FORMATION OF THE OPERATIONAL COMPONENT OF READINESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL CAREERS

Summary: The article considers the issues of gender identity of future psychologists and relations with the level of formation of the operational component of their readiness for a professional career. Methods of theoretical research: analysis, synthesis, generalization, modeling, grouping, etc.; methods of empirical research: observation, experiment, questionnaire – questionnaire «Professional career of students» (authors – L. Karamushka, T. Kanivets), testing – method «Masculinity-femininity» (S. Bem); method «Diagnosis of behavioral activity strategies» (L. Wasserman, M. Humeniuk), content analysis.

According to the results of the study, an idea of the gender composition of the sample of future psychologists was formed: 46.25% – androgynous type of gender identity, 35% - masculine type, 18.75% – feminine type. The reason for the uneven distribution of types of gender identity with a significant predominance of androgynous may be the transformation of modern society and the departure from clear boundaries between gender roles.

To study the level of formation of the operational component of the readiness of future psychologists to pursue a professional career, the main indicators were studied: 1) the level of development of their own activity in preparation for a professional career; 2) the level of development of behavioral activity of students of psychology in general. As a result of the generalized analysis of the data received on separate indicators, it is defined that there is a difference in levels of formation of an opera-

tional component of readiness for realization of professional career: % and 24.9%) and a lower percentage of low level (20.75% vs. 22.4% and 28.5%). We can explain this by saying that the androgynous type is the most adapted in modern society. In order to function more productively in today's world, individuals need to have a range of qualities and traits that combine both traditionally female and traditionally male.

Significant differences are observed in the indicator of general behavioral activity: in representatives of the androgynous type this indicator is much more formed (high level was recorded in 37.8% of androgynous future psychologists, 20% of feminine and 17.8% of masculine). This means that this part of the sample is characterized by such features as active and focused business, the ability to balance their activities, emotional stability in behavior, relative resilience, good adaptation to different activities, which will greatly contribute to a successful professional career.

In general, the results indicate an insufficient level of formation of the operational component of the psychological readiness of future psychologists to pursue a professional career and the need to improve it. Although, almost the majority of respondents have the potential and reserves to improve various areas of behavioral activity.

Key words: gender, masculinity, femininity, androgyny, behavioral activity, personality activity.

1. Вступ

Формування готовності майбутніх фахівців до успішної реалізації професійної кар'єри постає однією з найважливіших проблем сучасної науки. Оскільки здатність людини втілювати свої кар'єрні плани має не лише особистісне, а й соціальне значення, формування готовності до успішної професійної кар'єри варто розпочинати уже в період навчання в ЗВО. Також в сучасному суспіль-

стві зростає актуальність гендерних досліджень, яка обумовлена цілим рядом соціальних феноменів: зміною статево-рольових відносин, більш активною участю жінок в соціумі, збільшенням кількості соматичних, психічних, сексуальних розладів, пов'язаних, в тому числі і з неадекватною гендерною ідентичністю. А психолог - це людина, яка у своїй професійній діяльності має бути максимально вільною від обмежень у визначенні проблем статі та гендеру.

Метою дослідження є визначення рівня розвитку операційного компоненту готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри з урахуванням гендерних особливостей. Для досягнення мети ми виділили ряд завдань: 1) визначити гендерний склад вибірки (андрогінність, фемінність, маскулінність); 2) продіагностувати міру сформованості окремих показників операційного компоненту готовності майбутніх психологів до здійснення кар'єри; 3) визначити загальний рівень розвитку операційного компоненту готовності майбутніх психологів до здійснення кар'єри з урахуванням гендерних особливостей.

Експериментальне дослідження проходило на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. В дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти II – V курсів напряму підготовки (спеціальністю) «Психологія». Загальна кількість осіб, залучених до проведення експерименту – 80 (40 дівчат, 40 хлопців).

Для досягнення мети ми використовували методи: методи теоретичного дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, моделювання, групування, типологізація та ін.); методи емпіричного дослідження: спостереження, експеримент, анкетування - анкета «Професійна кар'єра студентів» (автори – Л. Карамушка, Т. Канівець), тестування - методика «Маскулінність-фемінність» (С. Бем); методика «Діагностика стратегій поведінкової активності Л. Вассермана, М. Гуменюка, контент аналіз.

2. Дослідження гендерного складу вибірки

На першому етапі для визначення гендерних характеристик респондентів ми застосовували методику «Маскулінність-фемінність» С. Бем. Результати дозволяють виявити індекс статево-рольової (гендерної) ідентичності (sex-role identity). На основі результатів застосування методики було сформовано уявлення про гендерний склад вибірки (Таблиця 1).

Таблиця 1. Гендерний склад вибірки

Тип гендерної ідентичності	Чоловіча вибірка (n-40)		Жіноча вибірка (n-40)		Загальна вибірка (n-80)	
	%	n	%	N	%	N
Андрогінність	40	16	52,5	21	46,25	37
Фемінність	2,5	1	35	14	18,75	15
Маскулінність	57,5	23	12,5	5	35	28

У хлопців-майбутніх психологів домінує маскулінний тип (57,5 %), який характеризує поведінку осіб, як типово чоловічу, містить такі риси як непохитність, впевненість в собі, незалежність, настирність, агресивність, схильність до ризику і тд. Цих респондентів відрізняє більша самоповага в цілому та більш висока самооцінка в різних видах діяльності. У 40% виявлений андрогінний тип гендерної ідентичності. Такий показник передбачає одночасне демонстрування як чоловічих, так і жіночих особливостей приблизно в однаковому співвідношенні, але в різній мірі вираженості. Характерною особливістю вибірки хлопців-майбутніх психологів є те, що в чистому вигляді фемінний тип гендерної ідентичності виявлено тільки у 1 особи (2,5 % від вибірки).

Гендерна ідентичність більшої частини дівчат-майбутніх психологів може бути охарактеризована як андрогінна (52,5 %), тобто та, що об'єднує в собі фемінні та маскулінні якості, такі як рішучість, домінування, так і м'якість та вміння йти на поступки. Решта типів представлені у дівчат в наступному співвідношенні: фемінний тип – 35 %, маскулінний – 12,5 %.

Також варто відмітити, що середній показник маскулінності у представників чоловічої вибірки вищий (57,5%), чим у жіночій (12,5%), що легко пояснити тим, що фізіологічна стать впливає на прояв маскулінних якостей особистості. Також вираженість фемінних рис яскравіша у дівчат. При цьому середні значення маскулінності у дівчат (12,5%) значно вищі, чим значення фемінності у хлопців (2,5 %). Це ще раз підтверджує значимість маскулінності у сучасному суспільстві.

Таким чином, майбутні психологи у 46,25 % випадків описують себе, використовують як маскулітні, так і фемінні характеристики. Це типowo для цієї вибірки та відображає загальну тенденцію сучасної молоді до андрогінності.

3. Дослідження рівня розвитку показників операційного компоненту

Наступним етапом дослідження була діагностика рівня розвитку операційного критерію психологічної готовності студентів-психологів до здійснення професійної кар'єри. Для цього, на нашу думку, варто вивчити уже визначені показники: 1) рівень розвитку власної активності щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри; 2) рівень розвитку поведінкової активності студентів-психологів загалом. Послідовно проаналізуємо рівень розвитку цих складових.

Щодо рівня розвитку першого показника - власної активності майбутніх психологів щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри, то сюди ми віднесли два феномени: 1) «потенційна» активність (оцінка особами можливих видів власної активності щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри); 2) «реальний» рівень активності осіб щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри.

Для діагностики «потенційної» активності була застосована анкета «Професійна кар'єра студентів» (Л. М. Карамушка, Т. М. Канівець), а саме: відкрите питання: «Назвіть можливі види Вашої власної активності для підготовки Вас до здійснення майбутньої професійної кар'єри. («Що Ви самі для цього можете реально зробити?»). Відповіді це питання оброблялись методом контент-аналізу та якісному аналізу. Результати представлені в Таблиці 2.

Високим рівнем розвитку «потенційної» активності володіє всього 26,25% майбутніх психологів (27% андрогінного типу, 26,7% фемінного та 25% маскулітнього типу). Сюди ми віднесли осіб, які спрямовані на поєднання різних видів активності, це були відповіді типу: «старанне вивчення дисциплін, необхідних для майбутньої професійної діяльності», «читання «спеціальної» літератури», «вивчення першоджерел», «ознайомлен-

ня з новими досягненнями у сфері психології» та ін.); «відвідування спеціальних курсів», «участь у масових заходах», «ініціатива в організації заходів», «участь в наукових семінарах, конференціях, тренінгах, поїздках, супервізіях і тд.», «шукати інформацію про роботу, переглядати вакансії», «подавати резюме», «проходити співбесіди», «започаткувати свій бізнес», «відкрити власний психологічний кабінет», «потрібно вдосконалювати свою особистість», «потрібно виходити з «зони комфорту», «важливим є стажування за кордоном», «навчання по обміну в інших країнах», «вміння йти вперед до цілі», «необхідність отримувати новий досвід» і тд.

Таблиця 2. Рівні розвитку «потенційної» активності майбутніх психологів що до підготовки до здійснення професійної кар'єри з урахуванням гендерних особливостей

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Андрогінний тип (N - 37)	27% (N-10)	48,6% (N-18)	24,4% (N-9)
Фемінний тип (N - 15)	26,7% (N-4)	53,3% (N-8)	20% (N-3)
Маскулітний тип (N - 28)	25% (N-7)	46,4% (N-13)	28,6% (N-8)
Всього	26,25% (N-21)	48,75% (N-39)	25% (N-20)

Таким чином, для осіб, які мають високий рівень «потенційної активності» щодо підготовки до майбутньої професійної кар'єри характерне поєднання свідомого навчання з іншими видами пізнавальної діяльності, спрямування на громадську, професійну, волонтерську, комунікативну діяльність, орієнтація на саморозвиток, переймання досвіду тощо.

До середнього рівня розвитку «потенційної» активності за результатами дослідження було віднесено 48,75% майбутніх психологів (з них 48,6% андрогінного типу, 53,3% фемінного та 46,4% маскулітнього типу). Для цих осіб притаманна участь тільки в обов'язкових формах навчання.

Особи з низьким рівнем розвитку «потенційної» активності (24,4% майбутніх психологів андрогінного типу, 20% фемінного та 28,6% ма-

скулінного типу) дали неправильні відповіді або ж відповіді не було взагалі - 25% від загального числа вибірки.

Для вивчення другого феномену (рівень «реальної» активності) використовували «закрите» питання вищевказаної анкети: «В якій мірі Ви використовуєте ці види Вашої власної активності для підготовки до здійснення майбутньої професійної кар'єри». Застосовувалась така шкала: «так, використовую»; «важко сказати»; «ні, не використовую» (Kanivec T.M., 2013).

Щодо «реальної» активності майбутніх психологів до підготовки до здійснення професійної кар'єри, то в ході дослідження зафіксовано, що 35,15% респондентів андрогінного типу, 26,6% фемінного та 32,1% маскулінного типу використовують на практиці зазначені форми активності (високий рівень); 56,75% респондентів андрогінного типу, 60% фемінного та 53,6% маскулінного типу вказали, що важко відповісти на запитання (середній рівень). 8,1% респондентів андрогінного типу, 13,4% фемінного та 14,3% маскулінного типу зазначили, що не використовують ці види діяльності (низький рівень) (Таблиця 3). Отож, практично у більшості частини респондентів є потенціал та резерви щодо вдосконалення цих напрямків активності.

Таблиця 3. Рівні розвитку «реальної» активності майбутніх психологів щодо підготовки до здійснення професійної кар'єри з урахуванням гендерних особливостей

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Андрогінний тип (N-37)	35,15% (N-13)	56,75% (N-21)	8,1% (N-3)
Фемінний тип (N- 15)	26,6% (N-4)	60% (N-9)	13,4% (N-2)
Маскулінний тип (N-28)	32,1% (N-9)	53,6% (N-15)	14,3% (N-4)
Всього:	32,5% (N-26)	56,25% (N-45)	11,25% (N-9)

Наступним етапом було вивчення поведінкової активності майбутніх психологів за допомогою методики «Діагностика типу поведінкової актив-

ності» Л. І. Вассермана, Н. В. Гуменюка. Результати представлені в Таблиці 4.

Таблиця 4. Рівні розвитку поведінкової активності майбутніх психологів з урахуванням гендерних особливостей

	Високий рівень (тип «умовно Б.1»)	Середній рівень (проміжний тип АБ)	Низький рівень (тип «умовно А.1»)
Андрогінний тип (N-37)	37,8% (N-14)	32,5% (N-12)	29,7% (N-11)
Фемінний тип (N- 15)	20 (N-3)	46,6% (N-7)	33,4% (N-5)
Маскулінний тип (N-28)	17,8% (N-5)	39,4% (N-11)	42,8% (N-12)
Всього:	27,5% (N-22)	37,5% (N-30)	35% (N-28)

У 29,7% респондентів андрогінного типу, 33,4% фемінного та 42,8% маскулінного типу було діагностовано тип поведінкової активності «умовно А.1», який характеризується тенденцією до типу поведінкової активності А. Представникам притаманні ті ж показники, але без проявів надмірної агресивності, імпульсивності та амбіційності. Цей тип поведінкової активності ми співвіднесли з *низьким рівнем поведінкової активності* майбутніх психологів, адже надмірне його використання може призводити до перенапруження душевних і фізичних сил та фрустрованості щодо зовнішніх обставин та життєвих труднощостей.

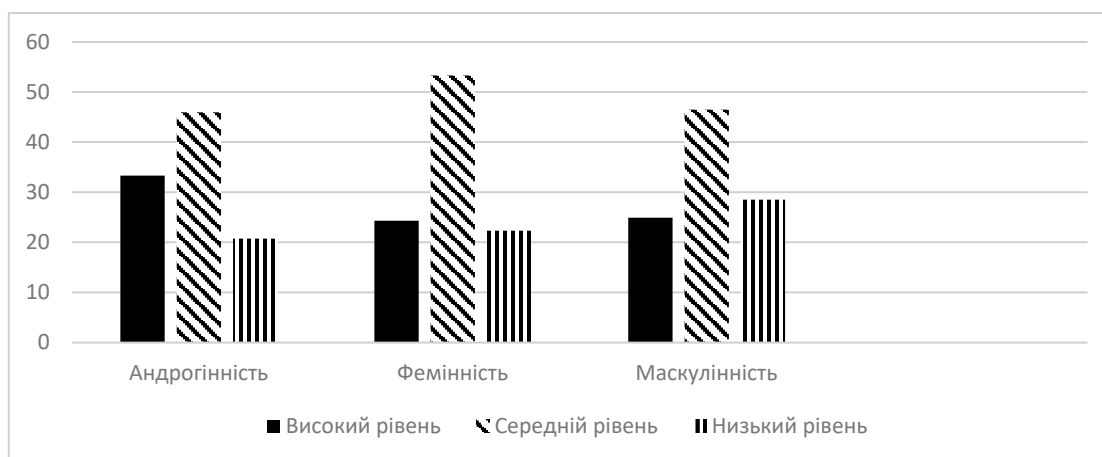
У 32,5% респондентів андрогінного типу, 46,6% фемінного та 39,4% маскулінного типу виявлено тип АБ (проміжний). Його можна охарактеризувати такими рисами як впевненість, ділова активність, цілеспрямованість, вміння обрати правильний напрямок діяльності тощо. Цей тип ми співвіднесли з *середнім рівнем поведінкової активності* майбутніх психологів, адже нарівні з позитивними якостями тут можуть проявлятися такі як нестійкість настрою та поведінки в стресогенних ситуаціях, тривожність при обставинах, що перешкоджають планам, втрата волевого контролю.

У 37,8% респондентів андрогінного типу, 20% фемінного та 17,8% маскулінного типу виявлено

тип поведінкової активності «умовно Б.1». Для нього характерна активна та ціленаправлена діловитість, різносторонність інтересів, вміння збалансовувати свою діяльність, емоційна стабільність в поведінці, відносна стійкість до стресогенних чинників, хороше пристосування до різни видів діяльності. Цей тип ми співвіднесли з *високим рівнем поведінкової активності* майбутніх психологів.

4. Рівні розвитку операційного компоненту психологічної готовності

В результаті узагальнюючого аналізу даних, отриманих за окремими показниками, було визначено рівні розвитку операційного компоненту психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри (Гістограма 1).

Гістограма 1. Рівні сформованості операційного компоненту готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри з урахуванням гендерних особливостей.

Отож, *високий рівень сформованості операційного компоненту* психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри представлено у 33,3% респондентів андрогінного типу, 24,3% фемінного та 24,9% маскулінного типу (27,5% від загального числа вибірки).

Середній рівень розвитку операційного компоненту психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри представлено у 45,95% респондентів андрогінного типу, 53,3% фемінного та 45,6% маскулінного типу (48,6% від загального числа вибірки).

І *низький рівень розвитку операційного компоненту* психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри представлено у 20,75% респондентів андрогінного типу, 22,4% фемінного та 28,5% маскулінного типу (23,9% від загального числа вибірки). Отримані результати свідчать про необхідність підвищення операційного компоненту психологічної

готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри.

5. Висновки

За результатами дослідження сформоване уявлення про гендерний склад вибірки майбутніх психологів: 46,25% - андрогінний тип, 35% - маскулінний тип, 18,75% - фемінний тип. Причиною нерівномірності розповсюдження типів гендерної ідентичності зі значним переважанням андрогінного може бути трансформування суспільства та відхід від чітких меж між гендерними ролями.

Також визначено, що є відмінність у рівнях сформованості операційного компоненту готовності до здійснення професійної кар'єри: у групі майбутніх психологів андрогінного типу зафіксовано більший відсоток високого рівня розвитку (33,3% проти 24,3% та 24,9%) та менший відсоток

низького рівня (20,75% проти 22,4% та 28,5%). Можемо це пояснити тим, андрогінний тип є найбільш адаптованим у сучасному соціумі.

Значні відмінності спостерігаються за показником загальної поведінкової активності: високий рівень зафіксовано у 37,8% андрогінних майбутніх психологів, 20% фемінних та 17,8% маскулінних. Це означає, що для андрогінних майбутніх психологів характерні такі риси як активна та ціленаправлена діловитість, вміння збалансувати свою діяльність, емоційна стабільність в поведінці, відносна стійкість до стресогенних чинників, хороше пристосування до різни видів діяльності, що у значній мірі буде сприяти здійсненню професійної кар'єри.

Загалом, результати свідчать про недостатній рівень сформованості операційного компоненту психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри та необхідність та про необхідність його підвищення. На вирішення цього питання будуть спрямовані наші наступні дослідження.

Література:

1. Канівець, Т.М. Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри : дис. ... канд. психол. наук 19.00.10 / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2013. 200 с.
2. Ткалич М.Г. Гендерна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 248 с.

References:

1. Kanivec T.M. (2013). Formuvannia psichologichnoi gotovnosti studentiv do zdiicnennia maibutnoi profesiinoi kariery [Forming the psychological readiness of students before the future future professional career]. Kyiv: Instytut psichologii imeni G.C. Kostjuka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
2. Tkalych M. G. (2014). Genderna psichologija [Gender psychology]. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian]